

Бушин М.І., Лисенко А.І., Черкаський державний технологічний університет

Бушин Микола Іванович (1938 р.н.). Доктор історичних наук, декан по роботі з іноземними студентами, завідувач кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету, професор, дійсний член Української академії наук національного прогресу (1992), дійсний член Міжнародної академії інформатизації (1994), дійсний член Української академії історичних наук (1999), “Людина року – 1998” (Американський біографічний інститут). Закінчив історичний факультет Ужгородського державного університету у 1965 р. Автор близько 200 статей, брошур, монографій і навчальних посібників. Коло наукових інтересів – *історія України, соціальні технології, соціологія та політологія.*

Лисенко Алла Іванівна (1975 р.н.). Викладач кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету. Закінчила з відзнакою історичний факультет Черкаського державного університету імені Богдана Хмельницького (1997), аспірантуру при кафедрі історії України ЧДТУ (2002). Коло наукових інтересів – *історичне краєзнавство, соціологія.*

Жіночий рух в Україні у період десятиріччя української державності (1991-2001 рр.)

Стаття присвячується функціонуванню жіночих організацій на теренах України у перше десятиліття української незалежності. Разом з тим розглядаються проблеми українського жіночого руху та шляхи їх реалізації на сучасному етапі.

The article is devoted to the functioning of women's organizations in Ukraine during the first ten years of its independence. At the same time the problems of women's movement and ways of its realization at the present stage are examined.

90-ті роки ХХ століття ввійшли в історію України як роки, позначені значними потрясіннями і змінами як у політичній, економічній, соціальній, так і духовній сферах. Саме в 1991 р. постала незалежна Україна. Здобуття незалежності є переломним моментом в історії кожної країни, і тому в умовах існування самостійної незалежної української держави дослідження історії України ХХ століття буде неповним без якісного висвітлення

тієї важливої ролі, яку відіграє жіноцтво в житті країни, адже у час творення та розбудови української держави важливою складовою забезпечення соціального прогресу є творення відносин партнерства на основі рівності чоловіків і жінок, що є однією з умов стійкого розвитку суспільства, яке ставить на чільне місце інтереси людини.

Специфіка проблеми спричинила появу досліджень, присвячених окремим її аспектам. Ви-

світленню питань, що стосуються основних положень жіночого руху, присвячені роботи Л.Смоляр, І.Жеребкіної, Т.М.Мельник [1]. Жіноча проблематика займає чільне місце в працях О.В.Стяжкіної, О.Ярош, М.Богачевської-Хомяк [2] та інших дослідників сучасної історії України. Автори цієї статті ставлять за мету, враховуючи здобутки української історіографії, розглянути проблеми українського жіночого руху та шляхи їх реалізації на сучасному етапі.

Згідно з частиною третьою ст. 24 Конституції України рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок; встановленням пенсійних пільг тощо [3]. Ці положення відповідають міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., до якої нарівні з більш ніж ста країнами приєдналась і Україна. На сучасному етапі державотворення Україна приєдналась до міжнародної конвенції "Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок" і взяла на себе зобов'язання вживати відповідних заходів у політичній, соціальній і культурній сферах, включаючи законодавчу, для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінки. Актуальність діяльності неурядових жіночих організацій, динаміка їх розвитку сприяють удосконаленню законодавства та правових механізмів, які забезпечують поліпшення становища жінок, утверджують рівноправність у суспільстві.

Принцип рівних прав чоловіків та жінок закріплено не лише в Конституції України, а й в інших законодавчих актах: Кодексах про шлюб та сім'ю, про працю, Кримінальному, Кримінально-процесуальному, Цивільному, про адміністративні правопорушення, Законі України "Про підвищення соціального статусу жінок в Україні" від 25 квітня 2001 р., в якому, зокрема, зазначається: "З метою поліпшення становища жінок, підвищення їх ролі у суспільстві, забезпечення сприятливих умов для розкриття їх інтелектуальних і творчих здібностей, формування демократичного світогляду громадян:

1. Визначити одним із головних напрямів діяльності органів виконавчої влади реалізацію державної політики щодо поліпшення становища жінок, створення більш сприятливих умов для забезпечення жінкам рівних з чоловіками

можливостей брати участь у політичному і суспільному житті держави" [4].

Протягом багатолітньої історії українського народу жінки відчували себе нерівноправними порівняно з чоловіками, оскільки вони були практично обмежені у використанні більшості прав і свобод, зокрема, громадянських, політичних, економічних та культурних, незважаючи на те, що робилися спроби впровадити ідею рівноправності в законодавчу базу.

Хоча раніше не приділялося значної уваги проблемам жіночого руху, і він як такий, вважають деякі дослідники, не існував, все ж таки з впевненістю можна стверджувати, що український жіночий рух нараховує більше ста років. На зламі XIX і XX століть в ньому працювали відомі жінки того часу, імена яких знайомі багатьом з нас – Софія Русова, Марія Грушевська, Надія Суровцева. Вони тісно співпрацювали з Міжнародною жіночою радою, міжнародними жіночими організаціями. Але після політичних змін, які сталися в історії України на початку 20-х років (ліквідація Української Народної Республіки) припинилося співробітництво українських жінок з міжнародними організаціями. І лише зі здобуттям державності громадські організації, серед яких з'явилися і жіночі, почали відроджуватися в Україні.

Оскільки специфіка розвитку жіночого руху кожної країни визначається соціокультурним середовищем суспільства, характером здійснення соціальних та економічних перетворень, можна говорити про те, що стан жіночого руху в Україні є відображенням загального становища в державі.

Трансформація існуючих та поява нових жіночих організацій в Україні у 90-х роках XX століття стала об'єктивним наслідком тих кардинальних політичних та соціально-економічних змін в суспільстві другої половини 80-х років, що носили назву "перебудова".

90-ті роки минулого століття стали історичним етапом творення і реформування українських державних структур, діяльність яких спрямовувалась на розв'язання жіночих проблем, забезпечення гендерної рівноправності. Статус і роль жінки в суспільстві стали одним з проблемних питань українського державно-трансформаційного періоду. Так, у 1996 р. було створено Міністерство України у справах сім'ї та молоді, де провідне місце займало управління у справах жінок. При Міністерстві почала діяти

Координаційна Рада у справах жінок (з 1997 року) та Рада рівних можливостей (з 1998 року).

Значним внеском у визначення ролі жінок у просторі політики, культури, історії стали наукові та науково-практичні конференції: “Жінка в державотворенні” (Київ, 1993), “Жінки України: сучасний статус і перспективи” (Одеса, 1995), “Жінка і демократія” (Київ, 1995), “Стратегії Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок і програма дій в Україні” (Київ, 1996) [5].

В період незалежності, на противагу минулим рокам, жіночий рух стає невід’ємною частиною життя українського суспільства, проводить широку діяльність у різних напрямках, керується при цьому своїми статутними засадами. Поступово посилюється вплив жіночих організацій в державних структурах, парламенті, громадських інституціях.

Коло питань, які вирішувалися і вирішуються сьогодні активістками жіночого руху, охоплює найрізноманітніші напрямки: охорону материнства і дитинства, проблеми зайнятості жінок та їх професійного росту, оздоровлення дітей та підлітків, шефства над дитячими будинками та інтернатами для ветеранів війни та праці, збереження та примноження національно-культурної спадщини, підтримку молодих сімей, культурного дозвілля.

На початку нового тисячоліття в Україні створені і діють 31 Всеукраїнська і Міжнародна, 200 обласних, більше 1000 районних неурядових громадських організацій, 4 жіночі партії, сотні фондів [6], що дає змогу якнайбільшій кількості жінок включитися до будівництва в Україні громадянського суспільства. З кожним роком кількість жіночих організацій та товариств зростає, що вказує на те, що основні завдання жіночого руху, а саме – такі як формування ідеології та утвердження його як суб’єкта соціальних та політичних процесів, проходять досить успішно.

Розуміючи під терміном “жіночий рух” колективну діяльність жінок для досягнення певної мети, утвердження гендерної демократії в суспільстві зазначимо, що його поширення відбулося внаслідок політичних і соціальних змін, які розпочались в Україні. В контексті процесу розбудови незалежної держави серед жіночих громадських організацій великого впливу та підтримки набули ідеї національного відродження. У подальшому національна парадигма вже не відіграла домінуючої ролі в жіночому русі. Його саморозвиток привів до значної плюралістичності спрямувань, намірів та завдань [7].

Зростання ролі жіночого руху обумовило поділ функцій, що виконують громадські організації. Найбільш характерними є участь у створенні законів та прийнятті політичних рішень, залучення жінок до суспільного життя, формування різноманітних програм, акцій, бюро, поширення ідей рівноправності, співпраця з різними політичними партіями, громадськими організаціями, фондами, органами місцевого самоврядування та органами влади тощо.

Щодо географічного розташування жіночого руху в Україні слід відзначити велику концентрацію жіночих організацій у промислових містах та наукових центрах – Львові, Одесі, Івано-Франківську, Ужгороді, Харкові, Полтаві, Запоріжжі, Дніпропетровську. Справжньою столицею жіночого руху став Київ, де працюють жіночі організації, благодійні товариства і фонди, які є досить масовими та впливовими, налагоджують міцні зв’язки з органами державної влади, вносять гідний вклад у гуманізацію та демократизацію українського суспільства [8].

Характерною ознакою жіночого руху в Україні є його поліетнічний характер, оскільки в Україні проживають представники більше 130 національностей. Вони творять свої жіночі громади при національних товариствах. Так, відсвяткувала своє п’ятдесятиріччя Світова федерація українок. На 4-х континентах, у 13 державах 30000 жінок українського походження об’єдналися в 21 жіночу організацію [9].

Однією з найпоширеніших національних організацій жінок є Міжнародна організація єврейських жінок “Проект Крешер”, яка була створена в 1989 р. і ставила за мету підтримати та розвивати мережі жіночих груп, допомагати жінкам у відродженні їх єврейської самосвідомості.

Діють на теренах України і міжнародні організації, серед яких досить вагомий вплив мають Міжнародний фонд “Відродження” та Міжнародна жіноча правозахисна організація “Ла Страда”-Україна.

Жіночі організації різнопланові за своїм змістом, власними завданнями, видами та напрямками, але для них є спільним питання діалогу та координації діяльності. Після довготривалої підготовчої роботи 20 березня 1999 р. за згодою шести найбільших жіночих організацій було проголошено створення Національної жіночої ради України, на яку покладаються завдання консолідації та координації діяльності жіночих

організацій, репрезентації інтересів жіноцтва України на міжнародному рівні. 3 липня 2000 р. відбулася знаменна для українського жіночого руху подія – повернення Національної ради жінок до Міжнародної ради жінок. Делегація жінок гідно представила Україну на спеціальній сесії Генеральної асамблеї ООН “Жінка в 2000 році: рівність між чоловіками й жінками. Розвиток і мир у XXI столітті”.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити певні висновки:

1. За роки незалежності в Україні сформувався незаангажований жіночий рух, складовими якого є окремі громадські організації, фонди, що мають свою історію, цілі, напрями діяльності, функціонують на певному міжнародному, національному, регіональному рівнях, мають свій географічний та соціальний ареал діяльності.

2. Жіночий рух в Україні досить молодий, йому бракує досвіду, організованості та знань. Тому для його розвитку необхідне серйозне наукове підґрунтя, що могло б забезпечити наступні механізми:

- гендерний аналіз будь-яких законів політики, програм та проектів, творення гендерних механізмів контролю при їх розробці;
- підтримка та державне фінансування гендерних програм, які в даний час фінансуються

переважно за рахунок фондів міжнародних організацій;

- виділення гендерних досліджень в окрему галузь;
- уведення відповідних курсів та спецкурсів у програми вищих навчальних закладів та наукових інститутів;
- пільгове кредитування проектів для жінок-підприємців, які займаються малим та середнім бізнесом;
- сприяння розвитку програм навчання жінок основам управлінської та ділової діяльності тощо [8].

Але незаперечним є той факт, що в перспективі жіночий рух в Україні стане більш активним, практичним та наповненим гендерним змістом. Про це свідчить його історія, він має перспективу, оскільки жінки самі творять його непросте сьогодення. “Переконаний, що жіночий рух України буде міцніти, набирати ваги й авторитету в суспільстві як політична, конструктивна і об’єднуюча сила”, – проголосив Президент України Л.Кучма у виступі на Всеукраїнському конгресі жінок у травні 1998 р. Саме жіночий рух, як ніякий інший, повинен вводити гендерні концепції в розробку стратегії і тактики державотворення, сприяючи тим самим його політичній культурі, утвердженню людського виміру сучасного цивілізаційного прогресу [8].

Література

1. Мельник Т.М. Гендерна політика в Україні. – К.: Логос, 1999. – 92 с.; Смоляр Л.О. Жінки за діалог // Віче. – 1999. – № 6. – С. 100-104; Жеребкіна І. Женское политическое бессознательное: проблема гендера и женское движение на Украине. – Харків, 1997. – 152 с.
2. Стяжкіна О.В. Гендерні дослідження в Україні в 90-ті роки ХХ століття й історична наука // Наукові праці. Том 8. Історичні науки. – Миколаїв, 2000. – С. 161-165; Ярош О. Жіночий рух. Куди і навіщо // Віче. – 2001. – С. 109-115; Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: жінки в громадянському житті України 1884-1939. – К.: Либідь, 1995. – 423 с.
3. Конституція України. – К.: Україна, 1996. – С. 8.
4. Закон України “Про підвищення соціального статусу

су жінок в Україні” // Урядовий кур’єр. – 2001. – 4 травня. – С. 11.

5. Стяжкіна О.В. Вказ. праця. – С. 161.
6. Голубева І. Будьмо господарями не лише в сім’ї, але й в державі // Освіта. – 2001. – 21-28 листопада. – С. 9.
7. Смоляр Л.О. Минуле заради майбутнього. – Одеса: Астро Принт, 1998. – С. 181.
8. Ковалішина Н. Жіночий рух України – важливий чинник розбудови громадянського суспільства // Вісник Української академії державного управління. – 2001. – № 2. – Частина 2. – С. 263-268.
9. Збірник матеріалів Всеукраїнського Конгресу жінок “Жінки на порозі ХХІ століття: Становище, проблеми, шляхи соціального розвитку”. – К., 1998. – С. 15.

Надійшла до редколегії 20.03.2003 р.